

PRZEZWAĆ (169) *vb pf*

e oraz a jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

inf przezwać (25). ◇ *fut* 2 sg przezowiesz (1). ◇ 1 *pl* przezowiem (7), przezowiemy (1) *GrzepGeom* (7:1). ◇ 3 *pl* przezową (1). ◇ *praet* 1 sg m -m przezwał (1). ◇ 2 sg m -eś, -ś przezwał (2). ◇ 3 sg m przezwał (56). *f* przezwała (4). ◇ 1 *pl m pers* -smy przezwali (3). ◇ 2 *pl m pers* -ście przezwali (1). ◇ 3 *pl m pers* przezwali (42). ◇ *plusq* 3 sg m był przezwał (3). ◇ *con* 1 sg m bym przezwał (1). ◇ *impers praet* przezwano (19), przezwano było (1) *BielKron*. ◇ *part praet act* przezwawszy (1).

Sł stp brak, *Cn s.v.* zowią go żadnie, *Linde* bez cytatu.

1. *Nadać nazwę; vocare PolAnt* [w tym: kogo, co (123)] (132) : Także Pan Bog gdy już stworzył z ziemi wszystkie zwierzęta polne/ y wszystkie ptaki powietrzne/ przywiódł je do Adama/ aby oglądał [!] iakoby je przezwać miał *BibRadz Gen* 2/19.

Z nazwą w I [zawsze *sb*] (11): *PatKaz III* 125; *RejRozpr I2*; Y przezwał Bog ono fuche miejsce Ziemi/ a ono zebranie wod Morzem *BibRadz Gen* 1/10, *Gen* 1/5; *BielKron* 25; przeto ją [saletę] łacinowie zowią Salnitrum, obie [sól i nitrzynę] wespół miánuiąc: polacy też od nich biorąc przezwali fálétrą/ iakoby sól z nitrą *SienLek Vuu3v*; *RejAp* 5v; *GrzepGeom Fv*; Y iámo je imię stározwykle kościelne zowie Confessores/ to iest/ wyznawcze słowá/ chwały/ a prawdy Pánfkiey. Co názy potym święci wymyśląc obrocili ná szemracze/ a ná wybadacze tajemnic ludzkich/ y przezwali je Spowiedniki. *RejPos* 347; *BielSat B3v*; *BielRozm* 13.

Z nazwą w N [w tym: *sb* (5), *nm + sb* (1)] (6): *BibRadz Iudic* 6/24; Waryus ná gorze którą zowią Quirinalis/ uczynił sien/ w ktorej białe głowy miały swoy ftolec Rádzyecki/ przezwał Senatulus/ o Rzeczypospolitey aby też ródziły *BielKron* 151; Inás Krol Britáński [...] wftáwił ten dochod/ aby szedł Papieżowi do Rzymá káždy rok/ z káżdego domu srebrny piéniędz/ przezwali to potym Świętopietrze *BielKron* 212; [Cangius Chan] rozkazał im [Tatarom]/ aby wybráli między sobą Rothmiŕtrze/ Dzieŕiatniki/ y inne sprawce nád wŕzythkim ludem/ y przezwał woŕfko dzieŕięćtyŕciá zbroynych *BielKron* 438v, 25, 41v.

a. *Nadać imię własne; imponere nomen vel cognomen, nomen induere Mącz* [w tym: *n-loc* (42), *n-pr* (28), *n-pers* (18), *n-ethn* (11), *tytuł tekstu* (2), *nazwa sekty* (1), *inne* (16)] (118) : Ale też ty [gwiazdy] podobno ktore bliżey słońcá/ Ty máią wiéŕszą iáŕność od iego gorácá. [...] Áŕtolodzy dziwnie je przezwali *RejWiz* 148; *Imponere nomen vel cognomen alicui, Przewać ochrcić kogo. Mącz* 311a, 92c.

przewać z czego [= *wedle czego*] (1): (*nagł*) *Przemysłanie. Pánowie Bárzy.* (-) TY właśnie z ich náture/ Bárzymi przezwali/ Bo iż bárzy ná wŕzytko/ práwie ich doználi. *RejZwierz* 87v.

Z nazwą w N [w tym: *sb* (57), *ai* (2)] (59): *PatKaz I* 10; *RejWiz* 15; *Leop 3.Reg* 9/13; *RejZwierz* 39, 83; Przezwali tedy Rubenithowie y Gadytowie Ołtarz on Ed tak mowiac/ swiádecstwem będzie między námi że Pan iest Bogiem. *BibRadz Ios* 22/33, 2.*Par* 3/17; Rachel [...] vrodziła syná y vmárlá/ przezwała syná Bennoni/ to iest syn boleŕci *BielKron* 16; [dał Żydom Bóg moc nad królem Aradem] ktorego zabili y miaŕthá zniŕczyli/ a łup ku Bożey słuźbie obrocili/ y przezwali miejsce ono Horma/ to iest przeklęctwo. *BielKron* 42; Tam Samuel położył kámiéń/ a przezwał ono miejsce kámiéń wŕpomozenia *BielKron* 63v; A tak właśnie przezwano było smokowe práwá pirwŕze [*tj. przed*

Solonem]/ ktore pińano krwią á nie inkáuſtem/ to ieſt/ ktore mocą karzą á nie právem. *BielKron* 121v; pod gorą kthorą zwano Lálotna gorá [...] Lech [...] záložyl tám miáſto/ ktore przezwał od ſyná ſwego pierwſzego Kroká Krow *BielKron* 318v, 14v, 16, 17, 27, 31v (35); *RejPos* 16v; [*Jatwieżowie*] mieſzkáli w láłách litewſkich Polakom przyległych/ ktorą kráinę dziś Poleſie/ álbo Podláſze/ od przyległoſci láłow zową/ álbo teſz Podláſze/ iákoby pod Láchami Polakom kráinę przyległą Ruſacy przezwáli. *StryjKron* 205, 295; *JanNKar* D; Ktom ia ieſt, y ta, co w dom dopieruczko weſzłá, Kto ieſt powiem, iedno ſwe wſzy włácnicie. Mnie Plautus LVXURIA á teſz INOPIA Przewwał *CiekPotr* 2, 3; *PudłDydo* A2v [2 r.]. Cf »przewać od imienia«, »na pamiątkę przewać«.

Z nazwą w I [w tym: sb (23), ai (1)] (24): [*Kupiec*] Stą fortuna [= imię żony *Kupca*] dzywy płodził Potym mu ſię ſyn wrodzył. Ktorego był zykiem przezwał *RejKup* b4; *KromRozm III* M3; *RejFig* Bb7; Stáńczykći był lecz mogli/ Stániłáwem go právie/ Przewać *RejZwierz* A6v; Nie dármo Oſtrorogi/ ten narod przezwano/ Bo wſzytko około nich/ oſtro zákowano. Oſtro ná ſwą powinnoſć/ baczą w káżdey rzeczy/ Oſtro y boiaźn Páńfką/ miewią ná pieczy. *RejZwierz* 55; Stey przyczyny lud proſty onemu obrázowi wielkie czći wyrządzał y ofiary czynił przez długie czáły/ áz go potym Merkuriuſzem przezwáli. *BielKron* 8; [*Bułgarowie*] potym ſie przepráwiwſzy przez Dunay przyſzli do Trácyey/ rzućili ſie ná páńſtwá Greckie ſáſiednie/ poſiedli Miſyą máłą y wielką/ ktore przezwáli oyczyſtym mieyſcem Bułgáryą/ ktorą ták zowiemy áz do tego czáłu. *BielKron* 170v; [*Papież Leo IV poraził Saraceny swoją modlitwą.*] A od tego czáłu Wátykan przezwáli Leoninem/ gdye ſie Papięzowie poſpolicie kłádą *BielKron* 171; bo teſz [*Połowcy*] przy Greciey byli nad morzem Pontſkim. Przeto ie przezwano Gepidy/ to ieſt leniwi po Grecku/ iz nierychło za nimi przyſzli. *BielKron* 358v, 3, 9, 183, [3323], 338v (11); [*Mahomet*] onę ſektę ſwoię y on zbior około ſiebie będący przezwał fáłſzywie Sáráceny/ iákoby od Sary pochodzące *RejAp* 82; *HistRzym* 18. Cf »przewać od imienia«, »przewać ſobie«, »właſnie przewać«.

Z nazwą w A (lat.) (3): Auguſtus záložyl miáſtho nad morzem/ kthore przezwał Nikopolim/ to ieſt miáſto zwycięſtwá. *BielKron* 273v; Wyſep Koſomelá Hiſzpani przezwáli fanctam Crucem/ iz tám w ſwięty Krzyż Máiiá przyplýnęli. *BielKron* 448v. Cf »przewać od imienia«.

Z elipsą członu okreſlanego nazwy (2): [*Magellanus z Hiszpany*] Przyplýnęli do dwu wyſpu ſub tropico Capricorni/ kthore przezwáli nieſzczęſliwe/ iz ſie im nie dobrze wodziło *BielKron* 445v, 214v.

Z zaimkiem przyſłówkowym (7): Czo wždy było za dziećię/ iakoſz go był przezwał (-) Iozeph mu było imię dziećię na wſzem godne *RejJóz* M4; *RejZwierz* 92v; Ale odpowiedziawſzy mátká iego/ rzekłá/ Nie ták/ áleć będzie wezwan Iánem. Tedy do niey rzekli/ Zadnego nie máſz w narodzie twym coby go nazywano tym imieniem. Y wkażowáli przez znáki oycu iego iákoby go chćiał przewać. *BibRadz Luc* 1/58; Sieſtrzeniec iego [*Dedala*] Párdix wynálazł piłę wzyáwſzy formę z rybiey koſci/ dla czego Dedáluſ zepchnął go z wieze (áby nádeń nie miał) wſzákſze ſie nie zábił. Przeto Poetowie wymyſlili/ iz ſie w Kuropátwę przemienił/ y przezwáli go ták. *BielKron* 23v, 121v, 318; *RejPos* 16v.

W połączeniu z etymologią nazwy (czasem naiwną) [w tym: od [czyjego] imienia (7), od czego (8), od kogo (5), ze zdaniem wyjaſniającym (6), po czym (1), skąd (1)] (28): *RejWiz* 15; A Cefarſz dziwiuąc ſie/ kazał ie wychowác/ A iz go z iámy wyiął/ Iámuzius przewać. *RejZwierz* 39, 55, 66v, 87v; Kaim [...] záložyl teſz miáſto wielkie/ ktore od ſyná Enochá przezwał Enochią *BielKron* 3; A gdy pytał

Henryk kfiency Petrusze trzebali więcey czego do kłaftora/ Odpowiedziála z Niemiecká trzebá nic. Stądże przewano Trzebnica miałheczko gdzie then kłaftor iefth. *BielKron* 358; a potym inne Słowány przewano od kráin/ iako Moráwce od rzeki Moráwy/ Czechy od Czechá/ Boemy od kráiny Buieney/ Serby od Serbiey/ Kárwáty od Kárwácyej/ Láchy tho iefth Polaki od pol álbo Polánów. *BielKron* 427; Chłopi oni fłudzy wćiekli ná zamek/ gdy ich dobyto/ karano ie kiymi: od tegoż czaftu przewano Chłopi grod. *BielKron* 432v, 27, 48v, 75v, 131v, 269v (12); [Appollon] poftáwił fie v gofpodarzá fwego Stránwileiá/ [...] poruczył fwą corkę y z iey mámką Ligoriá/ á dał zniá wiele złotá á klenotow/ á kazał iá przewác Tárliá/ po tym Mieście Tárliis/ w ktorým iá chowác wmyflił. *HistRzym* 18; *StryjKron* 205, 295; *PudłDydo* A2v. Cf »przewac od imienia«.

W połączeniu z określeniem języka [w tym: po jakimu (3), [czyim] językiem (1), z [czyjego] języka (1)] (5):y przyfiągł mu [Józefowi] Krol Fáráo bez iego rády nic nie czynić w kroleftwie fwoim/ y przewał go po Egipłku zbáwiciel fwiátá *BielKron* 17, 69; [Krzyżacy] napirwfy Zamek nád Wiłłá w Kulmienkicy Ziemi Roku Páńskiego 1231. poftáwili/ ktory Fogelsang Niemieckim ięzykiem od fpiewania ptakow przewáli *StryjKron* 295; Przed láty zwano Niemce *Teutones* [...] Zá czáfem Niemce z ichże włáfnego ięzyká przewano *Garmanos*, iákoby *Garman*/ cály mąż *JanNKar* D; Lecz ci ftarcy powiedzá ktorzy tu wynidá, Coby tá Comoedia w fobie záwieráá. Philemo iá po Grecku napiáá, y przewał THESAVRON ięzykiem fwym *CiekPotr* 3.

Zwroty: »przewac imię [komu, czemu]« (2): *HistRzym* 7; Anyoł Pánnie zwiáftuiąc poczęcie iego/ przewał mu imię Iezus/ to iefth zbáwiciel fwiátá. *RejPos* 117.

»przewac od [czyjego] imienia (a. przewiska), imieniem [czyim], na [czyje] imię« [w tym: z nazwą w N (8), w I (3), w A (lat.) (1)] (7:6:1): Obaczyli bofkie znáki/ wefzli w rádę ktoregoby s tych dwu imieniem miááto przewác/ wotowały niewiafty Minerwę/ to iefth Atteny/ á mężowie ná Neptuná bogá morfkiego. *BielKron* 27; Tegoż roku o S. Bártłomieiu Borzny s Skrzyynná y lyn iego Włodek z Letáwy Ráytárowie w pułtoru tyfiácu koni/ Oświęcimfki kray woiováli/ Zary oblegli y dobyli ich/ y ofádźili fwymi/ przewáli ná fwe imię Bukowiec. *BielKron* 394v, 9v, 27, 61v, 125v, 340v, 343v; Romulus ná pámiátkę tego fławnego tych białyhgow wczynku/ kiedi Rzymiány ná trzydzieści rot dzielił/ przewał the roty imiony białyhgow Sábińfkich. *GórnDworz* Z3; *HistRzym* 7; *RejPos* 300; A z teyże przyczyny przewáli Iehudczycy one dni Purym od przewiłka lofu [*Idcirco vocaverunt dies istos Purim, super nomen Pur*] *BudBib Esth* 9/26; *StryjKron* 81; *JanNKar* B4v.

»na pámiátkę [czyj] przewac [z nazwą w N]« (1): Iupiter ná pámiátkę iey [panny Europy] przewał trzecią część fwiátá Europá. *BielKron* 48v.

»przewac sobie [kim]« (1): Lakomftwo czo wftytkiem fkodzy [...] Tu go [Kupca] fnać ktemu przywyodlo Prawey zdobrey drogy zbdlo. Wzyal przewrotná żone kfobie Fortuná iá przewał fobie. *RejKup* d5v.

»włáśnie przewac« [w tym: kim (2)] (4): (nagł) Kálper Smolik. (–) Iż brudny więc Smolikiem/ włáśnie go przewáli/ Lecz iż miefzka nád wodá/ przedfię go kápáli. *RejZwierz* 66v, 87v; *BielKron* 121v; Potym go dáley Prorok wykłáda/ Iż imię iego [Chrystusa] będzie dziwny. Thu fie káždy fnádnie fpráwić może/ iż go włáśnie przewał/ rofpomniáwfy fobye dziwne fprawy iego/ ktore on od wiekow fprawował fpołu z Bogyem Oycem fwoim *RejPos* 16v.

α. *Nadać przydomek lub tytuł; trahere cognomen ex contumelia, a re pudenda, ex facto turpi Cn* [w tym: z przydomkiem w I (4): sb (2), ai (2), w N (2): sb (1), ai (1)] (6) : (nagł) Marcin Zborowłki Kászt(elan); Krzywieńłki. (-) MOgłić go ták z vrzędu/ przewwác tym Krzywieńłkim/ Lecż go w cnotę á w łtáłość/ możelz zwác profćieńłkim. *RejZwierz* 57v, 74 [2 r.]; Vrodziłá mu Dąbrowká łyná ktoremu imię dáłá oycá łwego Bolełław/ Ruł go potym przewwálá Chábry/ tho iełt waleczny. *BielKron* 344.

W połączeniu z etymologią nazwy [w tym: od czego (1), ze zdaniem wyjaśniającym (1)] (2): Rzymiány/ nie mieli czym łtrzelác/ bo łie im iuż były cięćiwy potárgály v łukow/ áż dzyewkom wárkoczé vrzynano iż były łyfe/ przeto boginiá Wenus łyłá przewwáli/ ktora dzyewki łpráwuie. *BielKron* 24v; Bacżác pánowie y łłáchtá/ nicżemność iego/ wzgárdzili im y opułzczáli go/ przetho go przewwáli Kofzyłko od włofow odętych. *BielKron* 342.

b. *Oznaczyć literowo (w geometrii) (8)* : Punkt gđżie iełt rozdzielona iedná łztuká kołá/ przewwóiem c. *GrzepGeom* C4v; Niech bęđżie wyłokość a.b. połstawże łáfkę c.d. pátrżże od źiemie przymykáiąc łye/ álbo vmykáiąc ták długo/ áż przez wierzch łáłki d. vżrzyłz wierzch a. Punkt gđżie oko twoie ná źiemie iełt/ przewwóiemy e. *GrzepGeom* P2, D [2 r.], N3v [2 r.], P4v.

Zwrot: »literami przewwác« (1): Niechay bęđżie Klin iáki który literámi przewwóiem a.b.c. *GrzepGeom* E.

2. *Przypisać coś komuś a. czemuś, uznać za kogoś a. za coś, używając w odniesieniu do niego jakiegoś wyrazu (określenia); trahere cognomen a. re aliqua vel ex aliquo facto Cn* [w tym: kogo, co (30)] (33) :

przewwác za jakiego (1): A tego zá męđrłżego/ może pewnie przewwác/ Który włzytko obaczý/ niż pocżnie łżácowác. *RejZwierz* 67v.

cum inf „być” kim a. jakim (3): [*Panna Maryja*] náđewłżytko przełóżyłá wdzyecznieyłżá pokorę być v Páná łwoiego niżli co inłżego/ mowiac thák: Iż on weyrzał ná pokorę dzyeweczki łwoiey/ á łthąd mie przewwáli być błogolłáwioná włzyłcy narodowie. *RejPos* 14, 16v, 47.

Ze zdaniem nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym (1): Czemu łie nie łtráłżymy onymi łłowy Prorokow łwiętych/ kthorzy przewwáli tákowy ięzyk/ iż pod łobá noł iad iáłżczorczy/ á ma włchnąc á zámilknąc czáfu łwoiego *RejPos* 251.

Z wyrazem określającym w I [w tym: sb (16), sb + ai (6), ai (4)] (24): [*Boże*] ktorego możnołc niezwyćezona: łprawiedliwołc nieomyłna: dobrotliwołc nieskonczona: ktorys tak vmilował człowieka zes go przewwál łynem łwoiem [...]. Raczylz miły panie wełrzec na nas *RejPs* 220v; *RejRozpr* Iv; *RejKup* m4v; Słýłżę tu iż łwielna [!] páni/ Siebye chwali á mnie gáni/ Iż łie łwiátu łpodobáłá/ A mnie ponurá przewwálá *BielKom* E5v; *GliczKsiąż* K8v; Ale żeł wylżey łłyłzał/ łkąd miłość pochodzi/ Iuż rozumiey zeć Wenus máłó nam w tym łżkodzi. A złým tego prawđziwie przewwác nie możemy *RejWiz* 38; *RejAp* 88v; Gđżý Dawid ná ten czás żadnego páná náđ łobá nie miał/ áni łyná tákiego/ chociażby go też s pochlebłtwá iákiego ták przewwác miał pánem łwoim. *RejPos* 231v, 37, 172v, 226v, 230v; *RejZwierz* 239; Bacżę iá kędy ty zmierzałz/ chcelz żebym ia Wolnołc dobrá náłżę/ łwáwołá przezwál/ á ono łwawola tám byđż nie może gđżie iełt práwo. *GórnRozm* B; [żeby łurowie [*księża pralaci*] pánowáli y *Iurifdictiá* łwoię náđ káżdym kogoby łię im Heretykiem przewwác záchćiáło żeby rołściągáli *Respons* A2v]. *Cf* *Z wyrazem obelżywym, Z wyrazem użytym przenośnie, Zwrot.*

Z wyrazem określającym w A [w tym: lat. (1)] (2): Bo pátrż co z dawná o thym Dawid prorokuie/ Iż mądry człek y niebo możnie opánuie. [...] Bo potym tho ten Dawid wyłożył nadobnie/ Kogoby ták mądrého przezwać było godnie. *RejWiz* 129v; A włánie go [świat] łpeluncam latronum przezwáli/ Oni Mędrzy co fie mu dobrze przypátrżáli *RejZwierc* 269v.

Z wyrazem określającym w N (1): A vznakwzy w łobie ten niedoftátek fercá łwego [...] [człowiek skruszonego serca] odmienia w łobie ono ferce łwoie złe á łwowolne/ á iáko ie Pan przez Proroká przezwał/ nie obrzezáne w złołciach łwoich *RejPos* 118v.

Z zaimkiem przysłówkowym (1): Balaam poganłky prorok tak maryą przełzwał gdy rzek uynydzye gwyazda z yacob [...] Oto yá tu myanuye gwyazdą *PatKaz III* 126.

Z wyrazem obelżywym [w I] (1): Zalz to nie poczłiwa rzecz/ kiedy cie miłuią Włzyłcy/ á to dobry człek páłcy vkázuia. Niżli kiedy cie márnym przezową warchołem *RejWiz* 192v.

Z wyrazem użytym przenośnie [w I] (6): A ták náłz włzechmogący á miłołciwy Pánie/ gdyżes ty fercá wiernych łwoich przezwał kołciołem łwoim/ á przybytkiem Duchá łwego łwiętego/ ráczże ie nam wychędożyć *RejPos* 203; ácz to trudnych głow rozum/ iż to miáłto [tj. *Jerozolima*] ku zginieniu z dawná zgotowane iest/ á przezwał ie niewiáłtą łwowolną á niewłtydliwą *RejPos* 260, A5v, 49v; *RejZwierc* 1v, [193].

Zwrot: »włásnie przezwać [kim, czym]« [szyk zmienny] (3): *RejWiz* 16v; PÁtrżże zá tym hułarzem/ ze łbem nápierzoným/ Włánieby go mogł przezwać/ nápoły łzalonym. *RejZwierc* 139b; A toć iest rola iego/ á thoć iest nafienie iego/ o ktorým tu w tey Ewányeliey powieiał/ á kthore thu włánie przezwał tym krołestwem łwoim. *RejPos* 53v.

3. Zmienić nazwę, nazwać inaczej [w tym: z nazwą w I (2)] (3) :

przezwać kogo (1): Abrámá bog Abráámem/ á Sárái małżonkę yego Sarą/ Yakobá Izráelem przezwał *KromRozm III* 3v.

przezwać z kogo [= z jakiego imienia] (1): A łnadź ták z dzyecińłtwá [królowa *Katarzyna*] s tym fie vrodziłá [...] Y bierzwnuiąc ktoby iey/ ine imię chciáł dáć/ Mogłby Innocencią s Kátárzyny przezwać. *RejZwierc* 49.

Zwrot: »nowemi imiony przezwać« (1): Notare res nominibus novis, Rzeczóm nowe ymioná dáć/ Nowemi ymiony przezwać. *Mącz* 250c.

4. Wymienić, podać nazwę [co] (1) : Gdyż więc drugich [ubiorów] názáiutrz przezwać nie vmieią/ A z onych więc wczoráyłzych iuż fie drudzy łmieią. *RejWiz* 18.

Synonimy: 1., 2. mianować, okrzcić.

Formacje współrdzenne cf ZWAĆ.

Cf **PRZEZWANIE, PRZEZWANY**